

GEORGE ENESCU

FORTUNA BRULÉE

GEORGE ENESCU

Desene de FORTUNA-BRULEZ-MAVROMATI

Introducere de PETRU COMARNESCU

Prezentare bibliofilă de DYSPRE PALEOLOG

GEORGE ENESCU

FORTUNA BRULĂZ

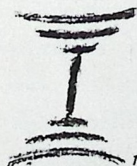
INTRODUCERE
DE PETRU COMARNESCU
PREZENTARE BIBLIOFILĂ
DE DYSPRE PALEOLOG

BUCUREȘTI 1947

ᾧ Ω λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου
Dumnezeu, pe care-l slujesc în duhul meu

Rom. 1,9.

Duioasei amintiri a părinților mei.
Paulina și George Mavromati
Ostenitoarea

ntre specialiștii diferitelor arte nu există la noi — din nefericire — o strânsă legătură de cunoaștere și prețuire reciprocă. Avem mari scriitori, care lasă să le fie ilustrate cărțile de către desenatori mediocri. Avem mari pictori care trăesc de decenii doar în contact cu peisajul, florile și naturile moarte și mai puțin cu semenii. Avem muzicieni și actori „de seamă” care nu au intrat niciodată în atelierul unui pictor sau sculptor. La noi, se trăește cam ca la țară, pe gospodării și cătune și pe raporturi de bună vecinătate întâmplătoare.

Așa se explică de ce marii noștri scriitori, poeți, muzicieni și actori rareori sunt întâipăriți în amintirea generațiilor de către portrețiștii picturii și sculpturii. Este drept că epoca noastră cultivă încă o artă des-umanizată, punându-și mai mult probleme de formă, culoare, lumină, iar nu de exprimare a psiho-

logiei omului, mai ales a omului excepțional, care tocmai el, înfățișează tipic prin chipul său, drama creației, aspirația către valorile veșnice, străduința de a fi, prin arta lui, mai om decât ceilalți. Portretul semnificativ nu este o pre-dilecție a epocii noastre și mai ales a plasticii românești, care, după cum mereu susținem, se află încă într'un stadiu naturist, continuând fărâneasca dragoste de peisaj, flori și obiecte și nu a ajuns încă la stadiul humanist, pentru care omul este centrul existenței.

Aproape toată arta noastră, dela roman la poezie și dela muzică la pictură, este mai apropiată de folclor decât de psihologia evoluată, mai apropiată de un primitivism instinctiv decât de o spiritualizare humanistă. Aceasta este adevărat și pentru Nicolae Grigorescu, și pentru Brâncuși, și pentru Petrașcu, și pentru Mihail Sadoveanu, care evocă, stilizează sau cântă natura și aduc viziuni naturiste, într'adevăr excepționale. Humanști am avut și avem puțini, deși se făcuse un bun început cu Dimitrie Cantemir, Cantacuzino Stolnicul și Spătarul Măilescu. Dintre creatorii mari ai țării doar Eminescu, Iorga, Enescu și, în autoportretele și florile sale, pictorul Luchian s'au ridicat până la universalismul humanist, căutând prin datele proprii neamului lor să construiască opere de artă, în care omul și nu natura să fie scopul expresiei, spiritualizând aparențele, dramatizând existența, armonizând instinctele și intuițiile cu rațiunea și conștiința.

Admirația pentru compozitorul, dirijorul, violonistul și pianistul George Enescu ne este fără rezerve tocmai pentru că dintre toți artiștii români în viață el creează pe plan humanist. Și nu este fără însemnătate faptul că geniul lui emană o bunătate omenească, o generozitate și o înțelegere dincolo de limitele bieteii naturi umane, adesea roasă de invidie și orgoliu, târîtă de instincte primitive, anihilată de răutate. Geniul este, prin firea lui, exemplar și generos, repetând cu voia lui Dumnezeu actul creației și având ceva din forța miraculoasă a naturii. El însuși este pentru că are suflet adevărat, spiritualizează și umanizează, construind pilduitoare opere de artă. Toată interpretarea violonistului și dirijorului se filtrează prin spirit, sunetul înnobilându-se și căpătând un stil propriu. O compoziție interpretată de Enescu emană o căldură lirică, o claritate sensibilizată, o transparență armonioasă în care se întâlnesc acel „esprit de finesse” cu „esprit de géométrie”, tipice Atenei și Romei, dar și Franței contemporane, unde s'a format Enescu, aducând temperamental o reținută duioșie românească, o luminozitate ușor umbrită de dor sau nostalgie. Nimic exploziv, desechilibrat, grotesc, ca în baroc sau în expresionism. Stilul său are noblețea clasică, firește cu rafinamentul sensibilizării impresioniste și cu rigoarea constructivismului polifonic. Neîntrecutul interpret al lui Johann Sebastian Bach, al lui Mozart, Beethoven și

Debussy este un clasic autentic, care-și echilibrează cât mai armonios instinctul cu rațiunea, intuiția cu spiritualitatea.

Dacă violonistul Enescu este prețuit la noi chiar și de către cei puțin cunoscători, dirijorul de valoare universală care, la un moment dat, a fost invitat să urmeze lui Toscanini la pupitrul Filarmonicii din New York, nu a fost prețuit totdeauna în unicitatea lui. Anii de război, care l-au împiedecat să se manifeste în străinătate, au prilejuit tuturor să-și dea seama cât de incomparabil cu orice alt dirijor român este Enescu, cât de muzicală este interpretarea sa, care rafinează și armonizează sunetele întregii orchestre, având deopotrivă gustul și pentru momentele culminante ale simfoniilor, precum și puterea de a face coardele să pară o singură unitate, iar alămurile să-și subtilizeze sonoritatea. Aceste însușiri au fost observate în streinătate, unde Enescu are prestigiu și ca pedagog. Înainte de a fi fost ales membru al Academiei Române, Universitatea Harvard îl chemase să țină cursuri, dându-i o consacrare științifică. Să mai amintim devoțiunea și droagostea lui Yehudi Menuhin, care l-a ales pe el ca profesor dintre toți marii violoniști ai lumii și care îi continuă stilul, întinerindu-l, dar nu depășindu-l. „Nu este atmosfera europeană care mă ajută și mă inspiră, ci atmosfera personală a lui Enescu”, a declarat mai de mult genialul Menuhin, exprimând în aceste puține cuvinte adevărul că George Enescu este mai mult decât un om, întărindu-i calificarea de geniu: geniul este umanitatea în esența ei, este o instituție și o atmosferă, un stil și un sens prin care o societate și o epocă devin caracteristice.

Asupra compozitorului Enescu nici în streinătate, nici la noi nu s'au emis încă judecățile definitive. Opera „Oedip” sau „Simfonia a III.a” nu sunt ușor de apreciat, iar „Sonata în la minor Nr. 3 pentru pian și vioară în caracter popular românesc”, ca dealtfel și Rapsodiile sau Poema română, ne sunt prea apropiate ca melodie și atmosferă pentru a le aprecia obiectiv. Totuși, când am ascultat în 1927, ca începător în critică, Sonata în stil popular românesc, am fost nespus de impresionat, scriind în cronica muzicală ce-o dețineam la ziarul „Politica”: „Am putea numi această lucrare Sonata Dorului, poemul fantastic al unui suflet dornic de iubire, — timid deși vioi, vag la început, precizându-și însă treptat simțirea și culminând într-o însuflețire, ce topește nostalgia în înfocare. Ceva etern, frântură semnificativă din fresca simțămintelor țăranului nostru. Specificul românesc consistă poate nu atât în autenticitatea românească a motivelor, în curățenia lor absolută, cât în spiritul și expresia hotăritoare a sentimentelor. Dorul petrecut în tihnă, ce nu înseamnă extaz, ci vioiciune melancolică; nu abandonare, oștat prelung; nu sbucium nordic sau torturare herculeană, ci cumpănire și echilibru, desfășurare adâncă, dar sonoră: astfel se prezintă sonata maestrului

Enescu. ...Vioara începe melancolică, dar cu oarecare viociune. Dorul cântă cu șovăială, prelungindu-se până ce nostalgia se încheagă, devenind săltăreață ca un dans primitiv. Ezitări. Sunete sglobii, apoi. Revine nostalgia. Din când în când accente ce vor să fie hotăritoare — pizzicato. Vioara visează; pianul e încă pe pământ, apoi amândouă instrumentele se întovărășesc într'o întărire hotărită. Sufletul mărturisește ceea ce simte. Mărturisirea culminează. Liniște. Totul se pierde în depărtare. Hăul munților răspunde sunetelor. Natura devine o confidentă tainică. Omul se destăinuiește, sentimentul lui pătrunzând în suflul cosmosului. Cântecul se îngână. Destăinuirea găsește înțelegere. Natura salută abandonarea, răsunând cu convingere. Viața și dragostea se svârcolesc în mici rotiri, totul pierzându-se din nou în adâncuri. Sufletul se reculege. Sglobiu, huzurește. Dragostea e rostită. Sufletul s'a liniștit. Astfel am tălmăcit noi bucata maestrului Enescu... Un neo-clasicism expresiv și adânc poate că-i este caracteristică" (Politica, 1 Februarie 1927).

Peste câteva zile, maestrul Enescu a binevoit a răspunde la ancheta ce o întreprindeam în același ziar asupra Specificului Românesc în Artă, descriind astfel calitățile de bază ale muzicii noastre: „Avem o atmosferă unică, un simțământ nostalgic. Nostalgia este inherentă specificului românesc. Chiar în mișcările repezi, găsim nota plângătoare, dorul, acel ceva care nu se poate stinge. Să nu spunem muzică românească, ci mai curând sentiment, parfum, culoare — românești. Din acest complex, în care coarda plângătoare predomină s'au ivit cântece și dansuri, capodopere în sine, unice ca valoare emotivă... Ar fi o nenorocire europeanizarea folclorului nostru. Întrebuințarea lui este foarte riscată. El există prin sine însuși. Parfumul lui estetic se pierde prin desvoltări. Să te inspire numai dela el, dar să-l lași în pace!... Genul rapsodic este cel mai indicat. Folclorul și-a atins perfecția în sine”.

Se pare că streinilor, Sonata Nr. 3 le răsună și mai fascinant decât nouă Românilor. Menuhin a popularizat-o peste tot, așa cum Heifetz a popularizat Hora Staccato, după interpretarea lui Dinicu, compoziție firește de altă calitate, dar inspirată tot de folclor. În sonata sa însă Enescu a lucrat în spiritul folclorului și sentimentalității specific românești, construind o operă cultă, care dela particular se ridică la universal.

Opera „Oedip” nu am avut privilegiul de a o asculta în întregime, ci numai fragmente din ea. „Am compus-o în conformitate cu spiritul meu, dar și al locului unde s'a desfășurat marea tragedie. Muzica din „Oedip” are desigur ceva balcanic, o rigiditate clasică, insuflată de vederea unor clădiri grecești, ne-a spus în același interviu din „Politica” maestrul Enescu. Din fragmentele ascultate, ne-au

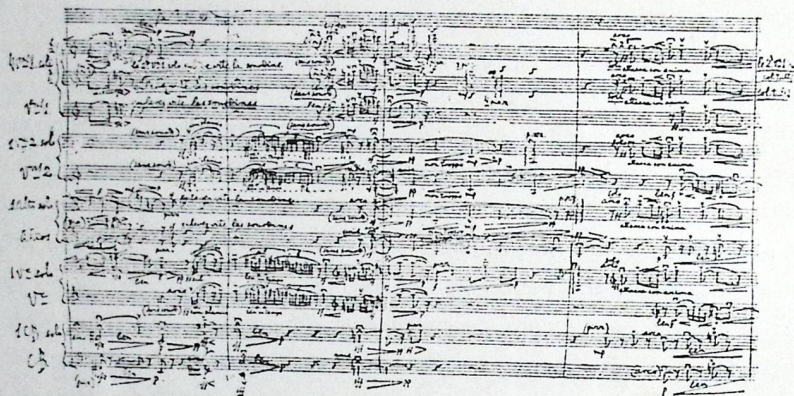
impresionat puritatea sunetelor, rafinatele armonii, geometria construcției. Poate că viitorul o va socoti o culme a muzicii pure, o poetizare abstractă și rafinată a unui neo-clasic genial, așa cum în poezie a fost Paul Valéry, cu care are multe în comun muzica lui Enescu, ca și cu poezia lui Mallarmé. Cred în valoarea acestei opere de înalt și subtil rafinament pentru că sunt pătruns de valoarea celorlalte compoziții enesciene.

„Simfonia a III-a în Do major” este o construcție monumentală, în care compozitorul luptă pentru desprinderea unui sens existențial. În prima parte, am găsit o dialectică între apollinic și dionysiac, între cer și pământ, dar și ceva românesc: un lirism duios și jalnic. Partea a II-a, în care dorul sau aspirația se amplifică prin dialoguri crescânde ca intensitate și depășind concretul, este cea mai dramatică și viguroasă, ca un mers prin besnă și suferință spre o luminoasă eliberare. În partea a III-a totul se luminează și împăcarea cu sensul metafizic al existenței își face loc, ca o răscumpărare de păcate și suferinți. Corul, care cântă fără să rostească vreun cuvânt, aduce și mai multă puritate și elevație, închegând și prelungind metafizic o atmosferă de înaltă religiozitate. Berlioz și Frank, poate și Mahler l-au înrăurit pe compozitor, dar în totul simfonia are o forță și o puritate tipice lui Enescu. Lucrarea mai trebuie ascultată, criticii recunoscându-i măreția și forța, dar tocmai din pricina acestei considerabile măreții este nevoe de mai multe audiții.

Celelalte sonate, „Impresiunile din copilărie”, suitele, ca și compozițiile pentru formații de cameră posedă nimbul unei luminozități plină de lirism intim și minunat echilibrată de rațiune. Pentru justa prețuire a compozitorului vor trebui ani mulți până să se formeze judecăți definitive. În orice caz, Enescu a spiritualizat simțirea și atmosfera românească, plămădind totul din umanitatea lui și pentru umanitate, cu o știință riguroasă și cu o bogăție sufletească, ce ridică particularul la universal și natura la substanța spiritului.

Nu l-am văzut de multe ori și doar în trei-patru rânduri ne-a fost dat să vorbim mai mult cu dânsul. Dar ascultându-l cântând sau dirijând de-atâtea ori, ne-au rămas întipărite noblețea chipului său, iluminarea privirii, radiind din limpezii săi ochi, obraji trăind și consumându-se odată cu episoadele compozițiilor. Intreaga sa ființă, dar mai ales chipul i se transfigurează când cântă, el nu numai oficiind, dar și participând intens la drama artei. Rareori, o privire mai iluminată, o frunte mai înseninată, buze mai grăitoare, o față trăind mai sensibil sensurile muzicii. Câțiva artiști au căutat să ni-l înfățișeze cât mai fidel și caracteristic. D-na Mița Petrașcu s'a apropiat cel mai mult de masca-i transfigurată și înseninată

peste suferință și dramă, exprimând în marmoră albă noblețea și măreția chipului său. Sculptorul G. D. Anghel și pictorul G. Tomaziu ni l-au înfățișat gânditor și inspirat. Pictorul Steriade l-a schițat, dirijând la pupitru, dar surprinzându-l într'un moment obișnuit și nu caracteristic. Muzicianul iluminat sau transfigurat de arta, pe care o trăește deplin, încă așteaptă portretistul, care să-l întipărească pentru viitorime. Precum și pe criticul, care să delinieze portretul artistic și moral al acestui om modest, blând și generos, mereu ajutând, mereu discret.

Ne-a bucurat când am văzut schițele d-nei Fortuna Brulez-Mavromati, înfățișând în diferite atitudini, la concerte și repetiții, pe maestrul Enescu.

Doamna Brulez-Mavromati este o pictoriță română, căsătorită cu un profesor universitar belgian, a trăit mult în streinătate, a expus la Hamburg în 1929, la Haga în 1930 și de mai multe ori la Paris, unde s'a și format, în contact cu arta lui Léger și Picasso. Lucrând în ulei, aquarelă și desen, aduce viziuni românești, germane, elvețiene și chiar africane (trăite la Tetuan în 1929).

Din lucrările și reproducerile ce ne-a arătat, am putut constata cât de temeinic și-a pus problemele de construcție prin linie și umbră, prin diferite densități de culoare, uneori dând peisajului mai mult atmosfera-i generală decât aspectu-i liniar, subtilizând volumul și dând câtorva linii nervoase și umbre de diferită intensitate o funcție decorativă, așa cum procedează și Dunoyer de Segonzac sau Raoul Dufy. Alteori, însă, peisajul este construit solid și măreț, căpătând înfățișări fantastice, ca la Tetuan, sau un fel de deliniere din imensitatea cosmosului, o suspendare ademenitoare de stampă japoneză. Artista a încercat diferite formule, uneori în sensul în care le încearcă mai statornic pictorul Henry Catargi, în peisajele-i sintetice. Volumele capătă, uneori, o transparență de umbre diferit luminate, alteori

o consistență deplină, dar păstrând ceva ireal și abstract, de notație subiectivă sau de proiecție expresionistă. Aceasta se observă mai ales în portretele și compozițiile cu oameni, în capetele de copii sau în nuduri, unde măcar ochii, zâmbetul sau atitudinea capului capătă o spiritualizare și proiectează o anumită psihologie.

Sunt în picturile și desenele d-nei Fortuna Brulez-Mavromati experimente și reușite de mare relevanță, în care pe cont propriu d-sa încearcă, modifică și exprimă problemele expresionismului, constructivismului, decorativului fantastic din pictura contemporană. O forță, dar și o gingășie neobișnuită sunt prezente în toate lucrările acestei excepționale artiste, care a trăit cu adevărat contemporan problema picturii lumii dintre cele două războaie mondiale. Coloritul ei este lăudat de unii critici streini și pare a-i fi fascinat, așa cum fascinează, emoționează, mișcă pe privitor și cu formele, construcțiile, ritmurile și atmosfera poetică din lucrările sale, ce posedă nerv, elevație, adâncime sufletească, distincție.

Inapoiată în țară, pictorița și desenatoarea, aproape necunoscută aici, a făcut alăturările schițe, reprezentând pe maestrul Enescu la concert, ca violonist, dirijor și pianist. Deși tehnica desenelor este mai mult impresionistă, schițele având multe lumini și umbre fluide, totuși ele adesea înfățișează în mod realist pe muzician, astfel cum arată el la concert, cufundat în interpretare, participând la sensul adânc al compozițiilor, când chinuit, când inseninat, când deplin transfigurat. Sunt schițe, care deci, prin natura lor, nu caută o atitudine sintetică, ci aspecte vii și deosebite, ipostaze variabile ale unei personalități covârșitoare.

Prețuim aceste schițe, care laolaltă redau indestul din ceea ce are caracteristic genialul compozitor și interpret, schițele slujind privitorului să închege, în mintea lui, un portret sintetic și tipic al muzicianului iluminat.

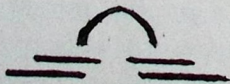
Din aceste schițe se văd calitățile deosebite ale artei: pătrunderea ei psihologică; știința gradării umbrei și luminii; putința de a articula liniile caracteristice de pe chip, exprimându-i drama și aspirațiile; în sfârșit, putința de a cuprinde un volum viu și interiorizat, emanând atâta spiritualitate și noblețe umană. Unele schițe se apropie de portretul semnificativ al muzicianului, de ceea ce îl caracterizează permanent și tipic. Dar omul iluminat și artistul transfigurat de artă încă așteaptă — sau, mai precis, noi, admiratorii lui așteptăm — să fie portretizat într'un mare tablou sintetic, înfățișându-l nu prin aspecte variabile și cotidiene, ci prin ceea ce posedă el structural și permanent ca expresivitate. Enescu este atât de modest și nu ține la laude și omagieri, chiar dacă din amabilitatea-i cunoscută de toți le primește, încât el nici nu caută să fie portretizat, așa cum nu păstrează aproape nimic din ceea ce se scrie despre el. De aceea, opera biografilor săi este

difică, dar nu și a portretiștilor din lumea plasticii, care îl pot observa și interpreta mai lesne. Enescu și-a făcut deplin datoria față de iubitorii de artă. Iubitorii de artă trebuie să și-o indeplinească, interpretându-l și mai temeinic prin scris și imagini.

Poate că tot d-na Fortuna Brulez-Mavromati, care, până în prezent, ne-a dat în desen cele mai adâncitoare, fidele și semnificative înfățișări ale muzicianului George Enescu, să ne dea și portretul definitiv pe care-l așteptăm, furând timpului — care deteriorează și schimbă mereu — o înfățișare substanțială, statornică, permanent caracteristică. Generațiile ce urmează îl vor vedea prin mijlocirea pictorilor și sculptorilor și de aceea artiștii români au o uriașă răspundere față de acela care le-a ridicat pe plan mondial prestigiul. Desenele alăturate dovedesc conștiința acestei răspunderi.

IUNIE 1946

PETRU COMARNESCU

Un poème doit perdre une à une toutes les cordes qui le retiennent à ce qui le motive. Chaque fois que le poète en coupe une, son coeur bat. Lorsqu'il coupe la dernière, le poème se détache, monte seul comme un ballon, beau en soi et sans autre attache avec la terre.

JEAN COCTEAU

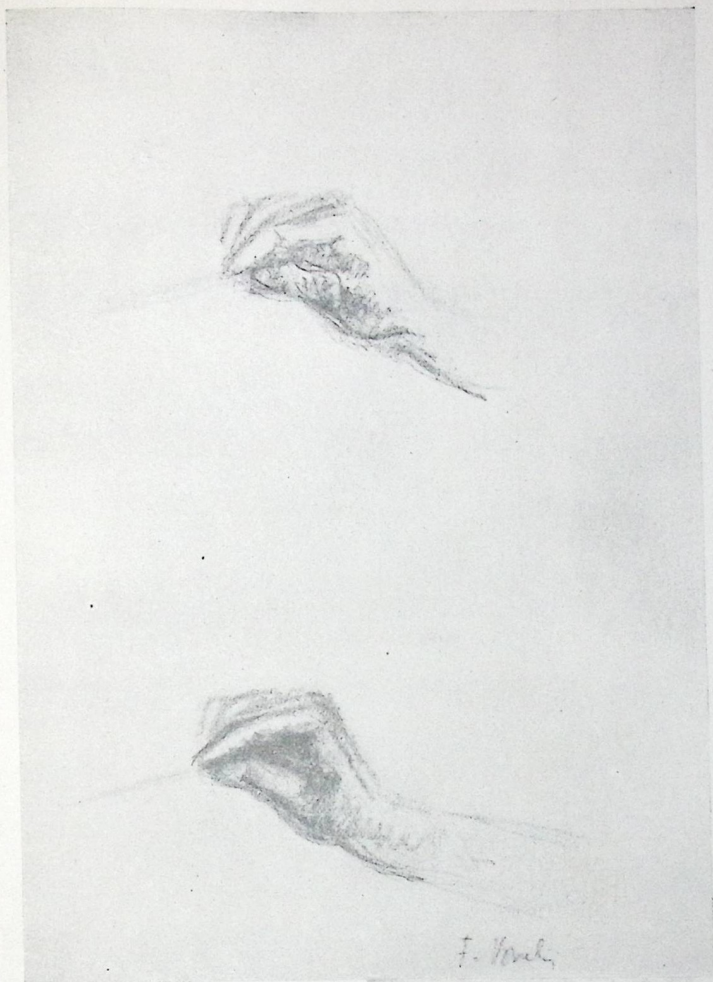

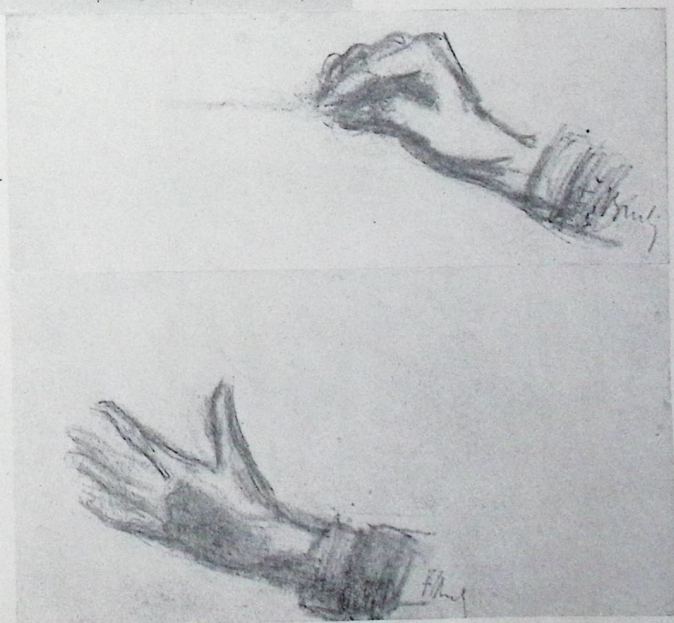

V

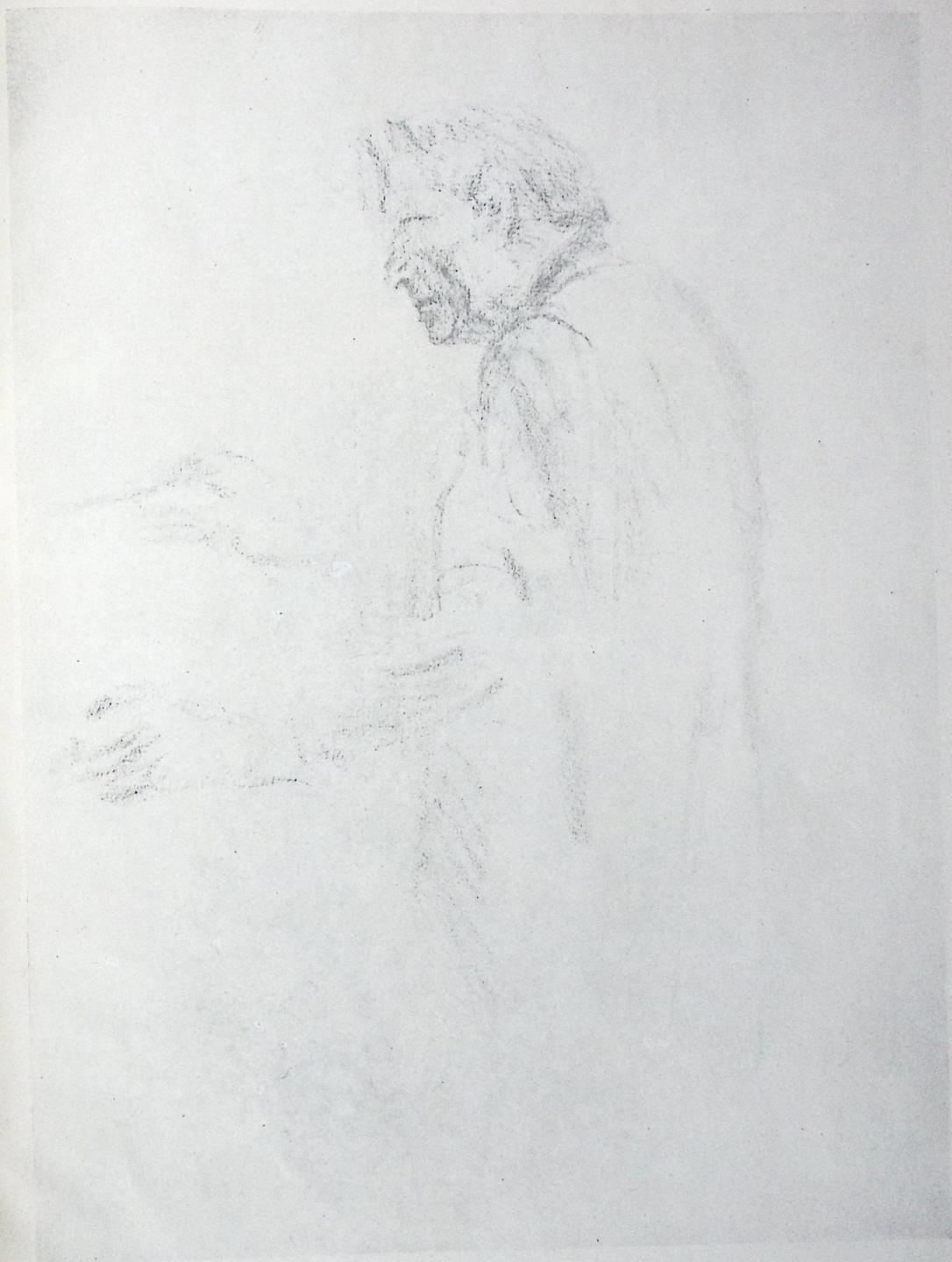

VII

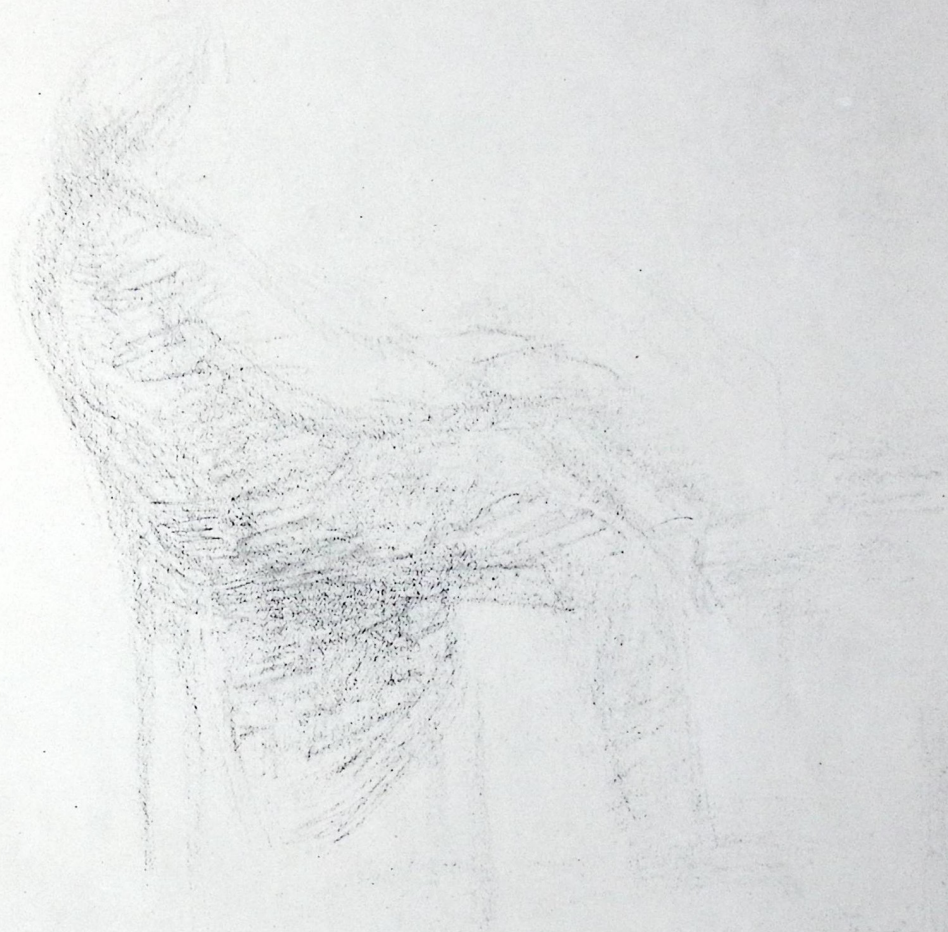
VIII

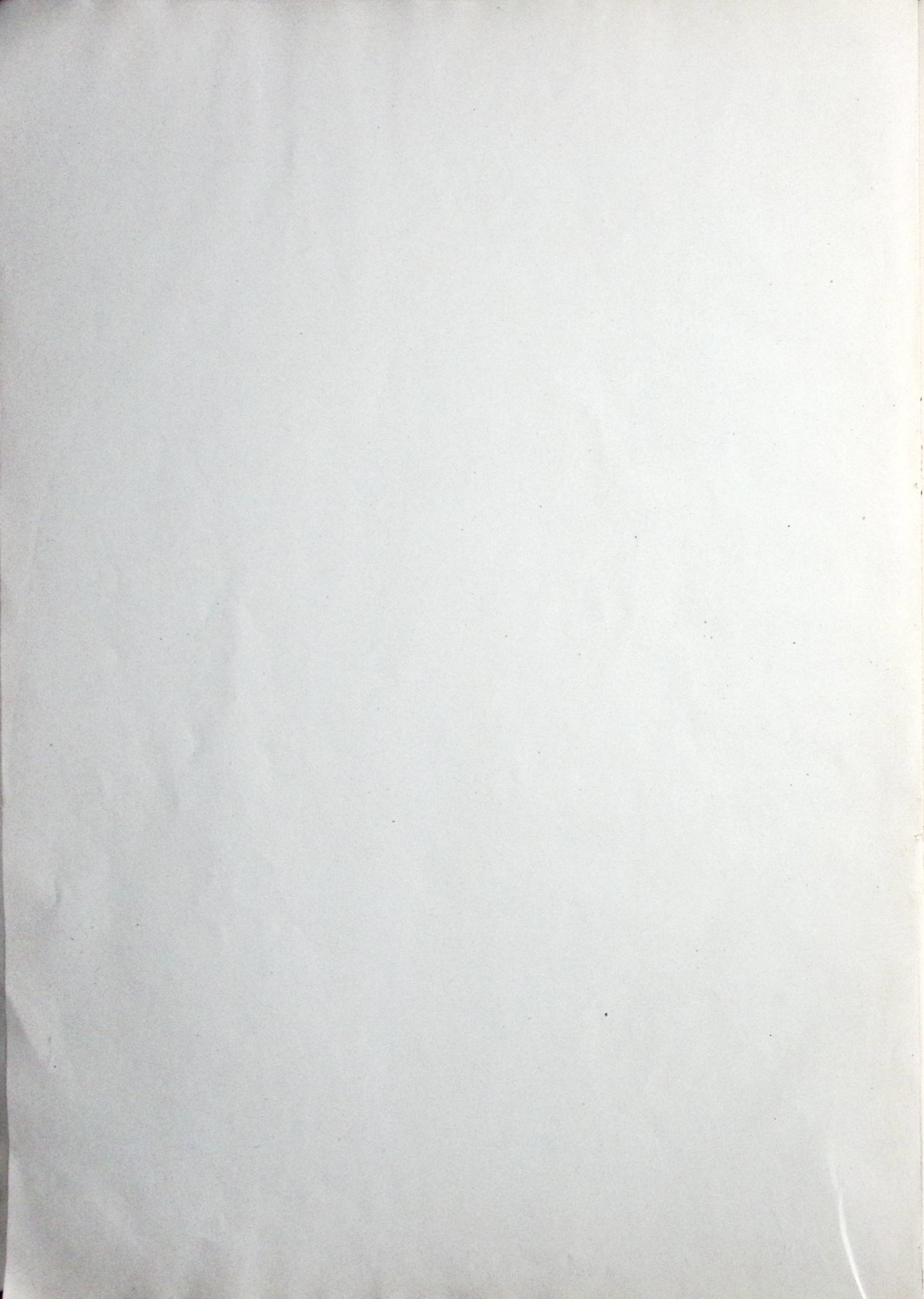

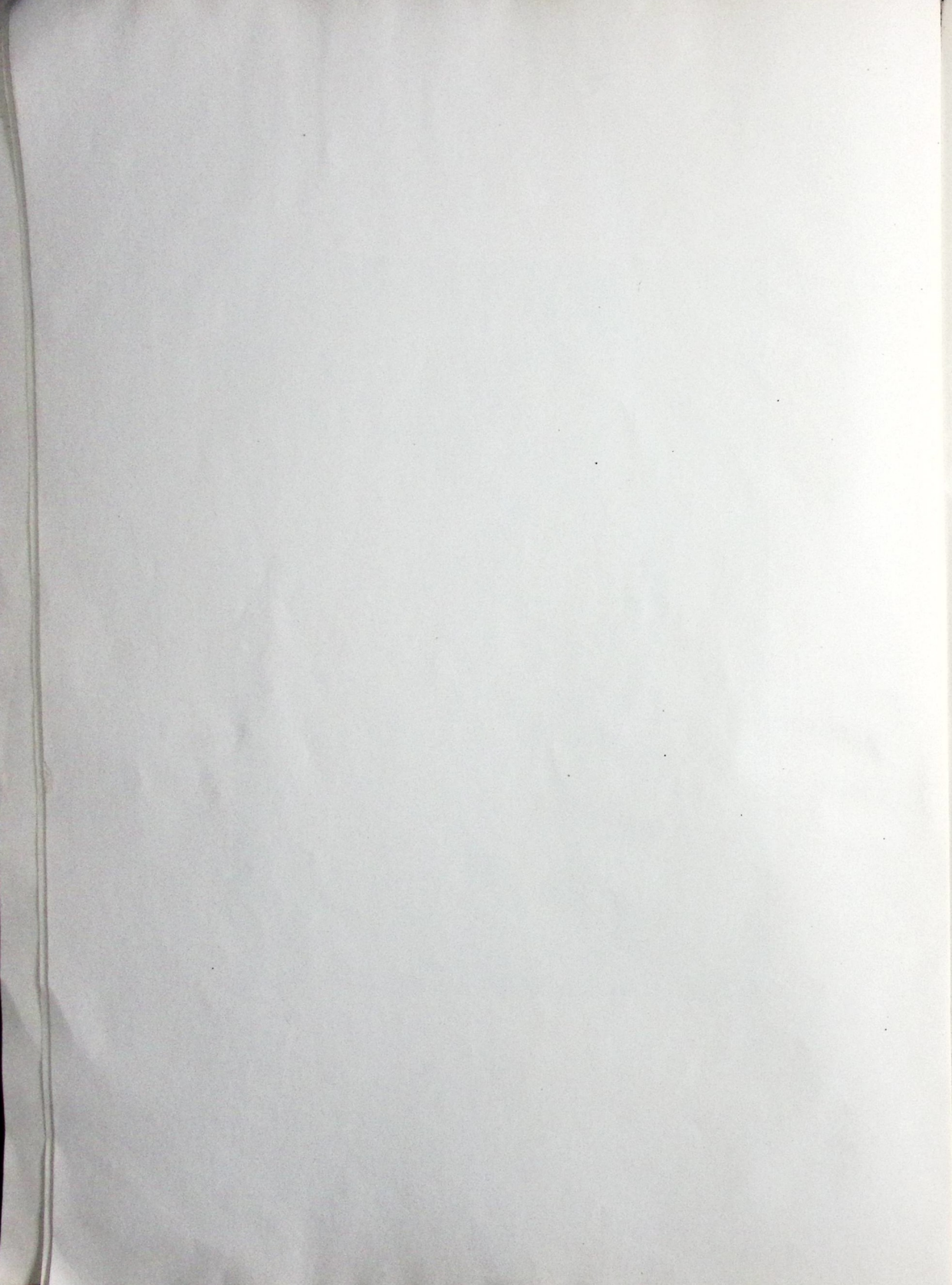

XIX

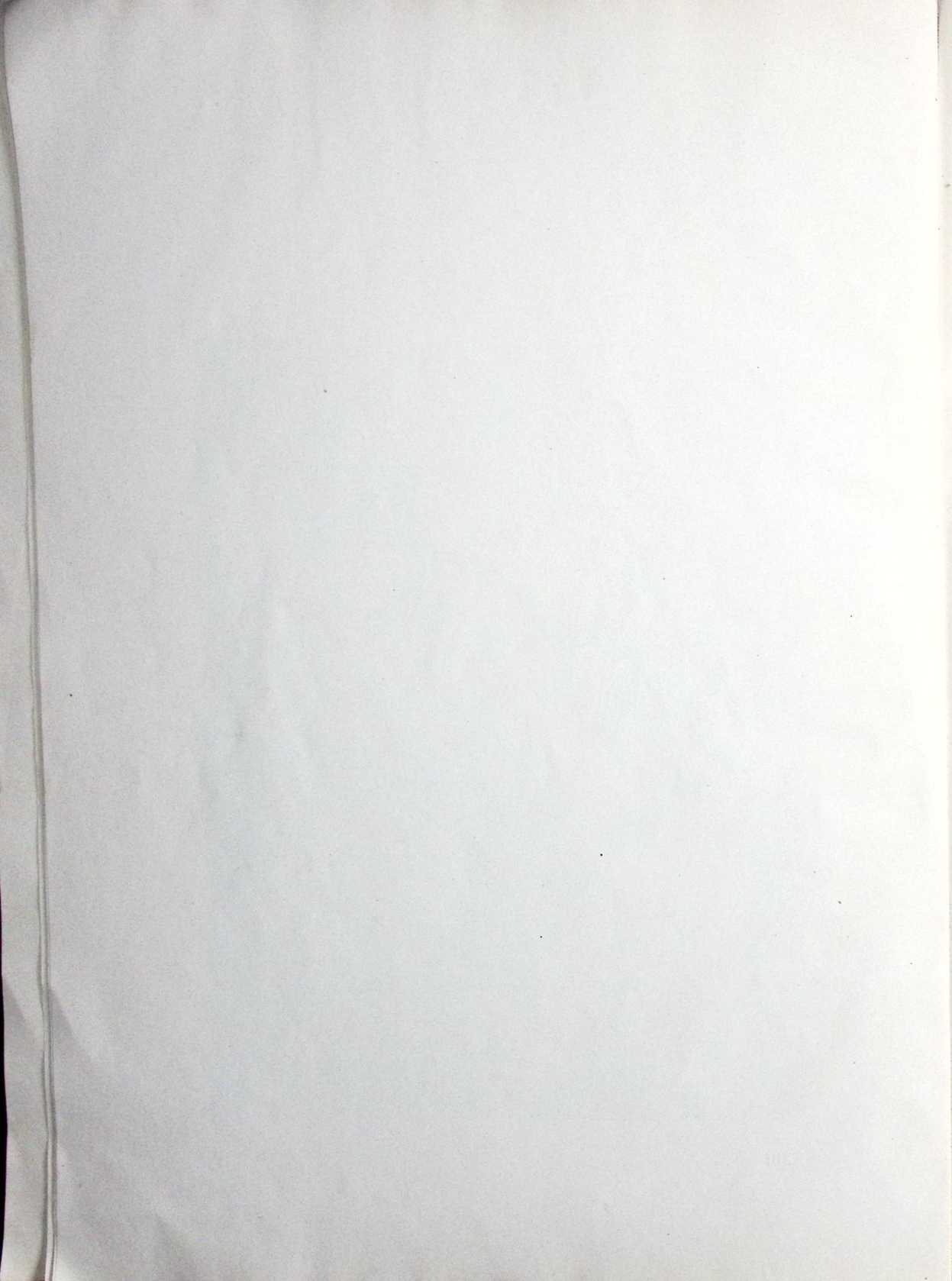

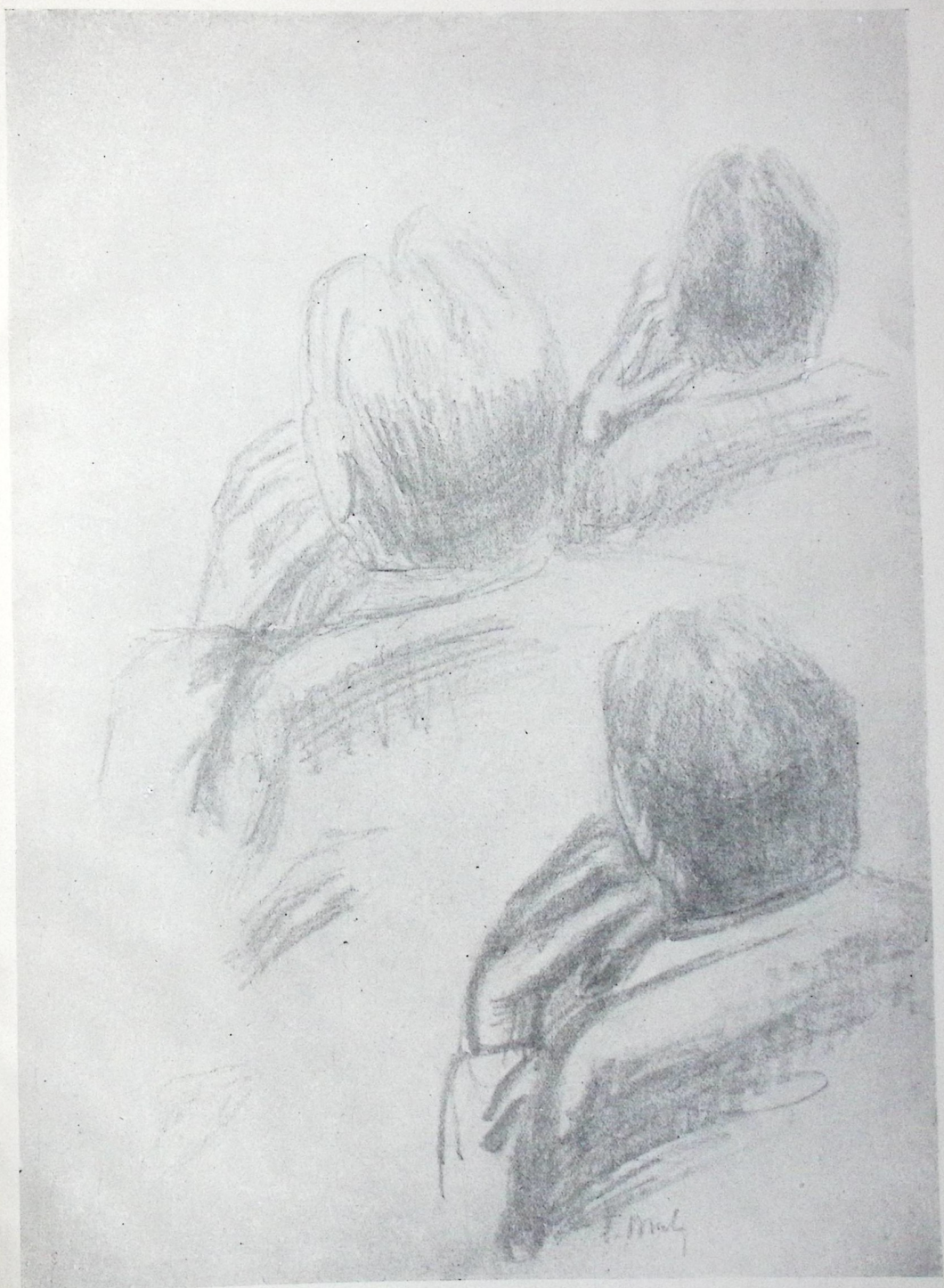

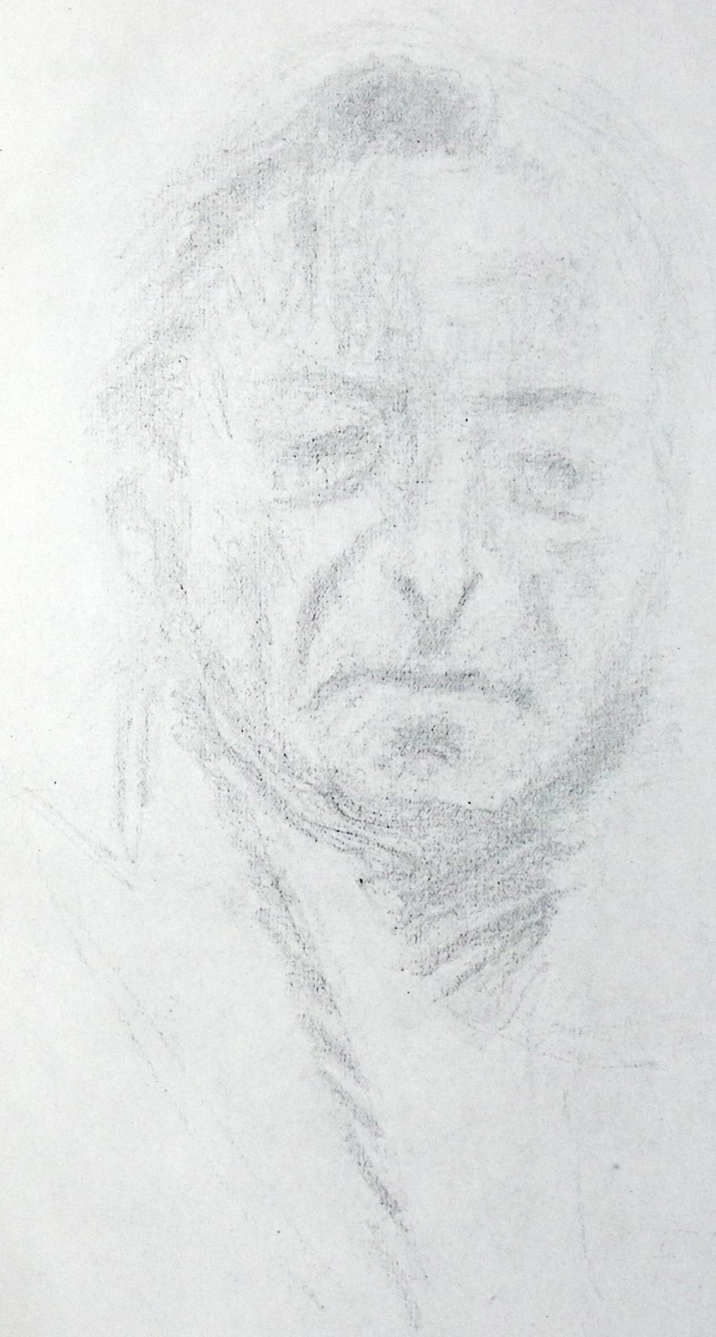

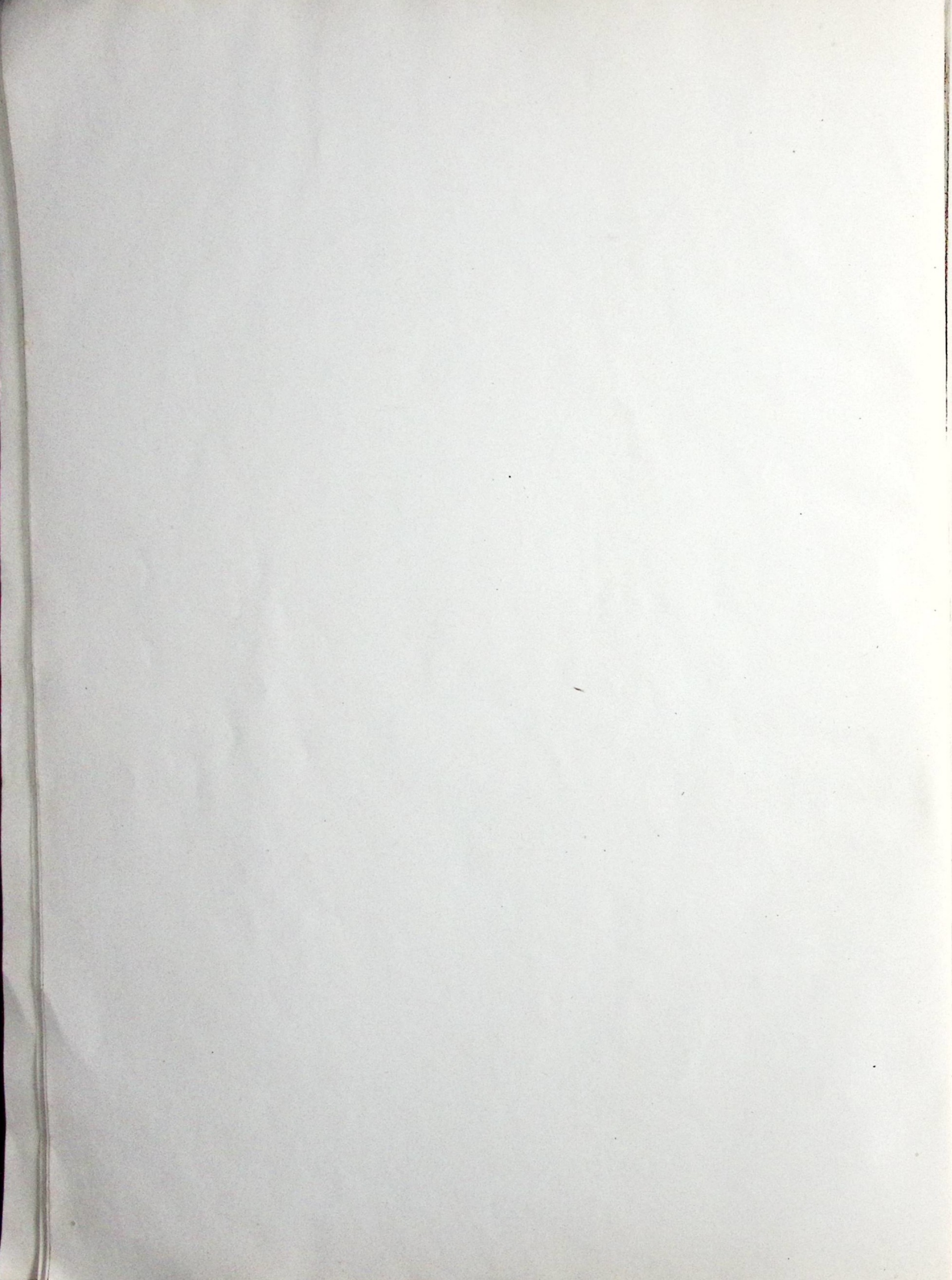

XXVIII

PENTRU REGĂSIRI

<i>Introducere</i> de Petru Comarnescu.....	9—16
<i>Motto</i> de Jean Cocteau.....	17
<i>Vinieta</i> : Înălțare	17

A. SUITA ÎNTÂIA

<i>Noblețe</i>	I
<i>Largo</i>	II
<i>Sostenuto</i>	III
<i>Bach</i>	IV

B. SUITA A DOUA

<i>Amplificare</i> (ultimul desen diu pagină)	V
<i>Repriză</i>	VI
<i>Din ce în ce</i>	VII
<i>Concentrare magică</i>	VIII
<i>Tutti con forza</i>	IX

C. SUITA A TREIA

<i>Mozart</i>	X
<i>Om și muzică o stâncă</i>	XI
<i>Interiorizare</i>	XII
<i>Partitură la pian</i> din „Oedip“	XIII
<i>Nostalgie</i>	XIV

D. SUITA A PATRA

<i>Emoție vie</i>	XV
<i>Pianissimo</i>	XVI
<i>Furtună</i>	XVII
<i>„Jardin sous la pluie“</i>	XVIII
<i>Ritm.</i>	XIX
<i>Transparență</i>	XX
<i>Incantațiune</i>	XXI
<i>Vârtej muzical</i>	XXII

E. SUITA A CINCEA

<i>Concert dublu de Bach cu Menuhim</i>	XXIII
<i>În ascultarea celor-l-alți</i>	XXIV
<i>Măestrie</i>	XXV
<i>Hău</i>	XXVI
<i>Beethoven op. 26 pentru pian „Marche Funèbre“</i>	XXVII
<i>Chinuri metafizice</i>	XXVIII
<i>Confidență</i>	XXIX
<i>Beatitudine</i>	XXX
<i>Schimbare la față</i>	XXXI
<i>Urcuș spre Dumnezeu</i>	XXXII

20

GEORGE ENESCU. FOR
UNU66920 20.00 Lei

